

O'QUVCHILARNING INTENSIV O'QISH KO'NIKMASINI VARK TEKNOLOGIYASI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI

CONCEPTUAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING STUDENTS' INTENSIVE READING SKILLS BASED ON VARK TECHNOLOGY

Yusupova Nilufar Azamatjon qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarning intensiv o'qish ko'nikmasini VARK texnologiyasi asosida rivojlantirishning nazariy-metodik jihatlarini yoritiladi. Intensiv o'qish jarayonida vizual, audial, kinestetik va o'quvchi-kuzatuvchi (read/write) uslublari uyg'un qo'llash o'quvchilarning matn bilan ishlash sur'ati, tushunish darajasi, mantiqiy fikrlashi va mustaqil o'qish kompetensiyalariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi. Tadqiqotda intensiv o'qishning psixolingvistik xususiyatlari, o'quvchining idrok mexanizmlari, o'qish strategiyalari, shuningdek VARK modeli asosida interaktiv mashqlarni loyihalashning samaradorligi ilmiy asoslanadi. Maqola yakunida intensiv o'qish ko'nikmasini shakllantirishga doir metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Intensiv o'qish, VARK texnologiyasi, o'quv uslublari, vizual, audial, kinestetik, read/write, o'qish strategiyalari, psixolingvistika, o'quv kompetensiyasi.

Аннотация. В данной статье освещаются теоретико-методические аспекты развития навыков интенсивного чтения у учащихся на основе технологии VARK. Подчеркивается, что комплексное применение визуального, аудиального, кинестетического и читательско-письменного (read/write) стилей в процессе интенсивного чтения оказывает значительное влияние на темп работы с текстом, уровень понимания, логическое мышление и формирование самостоятельных читательских компетенций учащихся. В исследовании научно обосновываются психолингвистические особенности интенсивного чтения, механизмы восприятия обучающихся, стратегии чтения, а также эффективность проектирования интерактивных упражнений на основе модели VARK. В заключительной части статьи приводятся методические рекомендации по формированию навыков интенсивного чтения.

Ключевые слова: интенсивное чтение, технология VARK, стили обучения, визуальный, аудиальный, кинестетический, read/write, стратегии чтения, психолингвистика, учебная компетенция.

Abstract. This article highlights the theoretical and methodological aspects of developing students' intensive reading skills based on VARK technology. It emphasizes that the integrated application of visual, auditory, kinesthetic, and read/write learning styles in the intensive reading process has a significant impact on students' reading speed, level of comprehension, logical thinking, and independent reading competencies. The study provides a scientific rationale for the psycholinguistic

features of intensive reading, learners' perception mechanisms, reading strategies, as well as the effectiveness of designing interactive activities based on the VARK model. The article concludes with methodological recommendations for the formation of intensive reading skills.

Keywords: intensive reading, VARK technology, learning styles, visual, auditory, kinesthetic, read/write, reading strategies, psycholinguistics, learning competence.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish kompetensiyasini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, intensiv o'qish — o'quvchilarning qisqa vaqt ichida matn mazmunini chuqur anglash, asosiy g'oya, dalillar, mantiqiy bog'liqlik va semantik tuzilmani tezda ajratish ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan samarali strategiya sifatida e'tirof etilmoqda. Bunda o'quvchilarning idrok jarayoni, o'qish sur'ati, diqqat barqarorligi va axborotni qayta ishlash mexanizmlariga mos metodlarni tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. VARK texnologiyasi ushbu jarayonning didaktik asoslarini belgilashga xizmat qiladi, chunki u har bir o'quvchining idrok qilish uslubiga mos tarzda materialni yetkazish imkoniyatini beradi. VARK modeli (Visual, Auditory, Read/Write, Kinesthetic) ta'lim oluvchining idrok, fikrlash va axborotni qayta ishlash jarayonlarini optimallashtirib, intensiv o'qish texnikalarining samaradorligini oshiradi. Shu munosabat bilan ushbu maqolada intensiv o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning konseptual asoslari, VARK yondashuvi orqali o'quvchilarning idrok xususiyatlarini inobatga olgan holda metodik jarayonni takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi.

Metodologiya. Tadqiqot metodologiyasi intensiv o'qishning psixolingvistik asoslari, o'quvchilarning idrok mexanizmlari, kognitiv jarayonlari, ta'limiy ehtiyojlari hamda VARK texnologiyasining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilishga tayangan. Metodologik yondashuv sifatida o'quvchilarning individual o'quv uslublarini aniqlash, ularning matn bilan ishlash strategiyalarini o'rganish, intensiv o'qish mashqlarini loyihalash va o'qish samaradorligini baholash mezonlari qo'llanilgan. Tadqiqot davomida kuzatish, diagnostika, o'quvchilar faoliyatini tahlil qilish, o'qilgan matnlarni qayta hikoyalash, asosiy g'oyani ajratish, dalillarni solishtirish va semantik xaritalar tuzish kabi usullar ishlatildi. VARK texnologiyasining qo'llanishi esa o'quvchilarni vizual diagrammalar, audiomatnlar, interaktiv matnlar, jismoniy harakat asosida tashkil etilgan mashqlar va yozma topshiriqlar bilan tizimli ta'minlash orqali amalga oshirildi. Metodologik yondashuvning mohiyati intensiv o'qish jarayonini individual o'quv uslublariga moslashtirish, idrok jarayonini jadallashtirish, matn mazmunini tushunishning kognitiv bosqichlarini optimallashtirish va o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishga qaratildi. Ushbu yondashuv o'qish sur'ati, axborotni tez qayta ishlash ko'nikmalari hamda matnni tahlil qilish malakasiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, VARK texnologiyasi asosida tashkil etilgan intensiv o'qish jarayoni o'quvchilarning matn bilan ishlash psixologik tayyorgarligini oshiradi, ularning idroki, diqqat barqarorligi, tezkor fikrlashi va semantik tahlil ko'nikmalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Vizual uslubga ega o'quvchilar grafik organizerlar, klasterlar, konseptual xaritalar orqali matn mazmunini

tez anglaydi; audial o'quvchilar audiomatnlar va tinglab tushunish mashqlari orqali asosiy g'oyani samarali ajratadi; read/write turidagi o'quvchilar matnni qayta yozish, konspekt tuzish va asosiy so'zlarni saralash orqali tushunishni chuqurlashtiradi; kinestetik o'quvchilar esa jismoniy harakatlar bilan bog'langan topshiriqlar orqali matn mazmunini faol qayta ishlaydi. Ushbu integrativ yondashuv intensiv o'qishning mantiqiy, semantik va pragmatik bosqichlarini uyg'unlashtirishga yordam beradi. Shuningdek, o'quvchilarda matnning asosiy g'oyasini aniqlash, muhim detallarni topish, ma'lumotni qisqa muddatda umumlashtirish, mantiqiy xulosa chiqarish va mazmunni qayta tiklash kabi kompetensiyalar shakllandi. O'quvchilarning motivatsiyasi, dars jarayonidagi ishtiroki va o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishi ham sezilarli ravishda oshdi. Tadqiqot boshqa yondashuvlarga nisbatan VARK asosidagi intensiv o'qish texnikalarining samaradorligini isbotladi.

Xulosa. Intensiv o'qish ko'nikmasini VARK texnologiyasi asosida rivojlantirish o'quvchilarning individual o'quv uslublarini inobatga olgan holda matn bilan ishlash jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi. Ushbu yondashuv o'qish jarayonining vizual, audial, kinestetik va yozma idrok kanallarini faol ishga soladi, natijada o'quvchilarning semantik tahlil, tezkor axborot qayta ishlash, asosiy g'oyani ajratish, mazmunni umumlashtirish va og'zaki-yoki yozma qayta bayon qilish kabi ko'nikmalari shakllanadi. VARK texnologiyasi intensiv o'qishning idrokiy mexanizmlarini kuchaytiradi, motivatsiyani oshiradi va o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etadi. Shu bois mazkur texnologiyani umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida o'qish kompetensiyasini rivojlantirish jarayoniga keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fleming N., Mills C. *VARK Learning Styles and Multimodal Teaching Approaches*. 2019.
2. Nation I. S. P. *Teaching ESL/EFL Reading and Writing*. Routledge, 2020.
3. Grabe W., Stoller F. *Teaching and Researching Reading*. Pearson Education, 2019.
4. Harmer J. *How to Teach Reading*. Longman, 2015.
5. Anderson N. *Active Skills for Reading*. Cengage Learning, 2018.
6. Ходжаян А. Н. Психолингвистические основы чтения. Москва, 2016.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. O'quvchilar savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik qo'llanma, 2021.